

KOVÁCS ÁRON – P. KUSNYÍR ÉVA: MESÉLŐ TÁRGYAK A SÁROSPATAKI REFORMÁTUS KOLLÉGIUMBAN

Új szemléletű iskola- és helytörténeti kiadvánnyal lépett a látogató- és olvasóközönség elé a Sárospataki Református Kollégium (SRK). A 2020-ban angolul, két évre rá magyar nyelven napvilágot látott *Mesélő tárgyak* című kötet nemcsak az intézmény eddigi publikációi között újdonság, hanem a tudományos ismeretterjesztés hagyományos, „direkt” szemléletének meghaladásával is egyedülálló. Az angol verzió karcsúbb és kisebb méretű, mint a tartalmában bővebb magyar nyelvű társa, így elegendőnek látszik csak ez utóbbit bemutatni.

Két irányból közelítünk a műfajhoz. A kommentárral ellátott fénykép mint önálló történeti forrás, de különösen, mint történelemábrázoló eszköz az 1970-es évekig nem volt jelen a hazai történetírásban. Ennek részben technikai, részben ideológiai okai voltak. Az élvezhető minőséghez szükség volt a nyomdai kivitelezés bizonyos fokának elérésére, s ez az 1960-as évekig nem volt jellemző. Másrészt a fotók alkalmazásának lényegét a hitelesség jelentette: a retusálással szinte csodákra képes szerkesztők előszeretettel éltek a múlt politikailag elvárt célú megtisztításával. A képhasználat szempontjából fordulópontot jelentett az 1979-ben indult *História* folyóirat. Glatz Ferenc alapító főszerkesztő szándéka szerint a kép önálló információhordozóként jelent meg. A fotók immár nem a szövegben leírtak megerősítését, hanem annak kiegészítését szolgálták.

A fénykép mint történeti forrás jelentőségének felismerése mellett a másik feladat annak eldöntése, hogy a múzeumi tárgykatalógusok alkalmasak-e témák vagy életművek komplex bemutatására. A kérdésre évekkel ezelőtt a Magyar Nemzeti Múzeum adott igenlő választ. A tudományos szintézis és ismeretterjesztés komplex céljával megjelent *Nemzedékek a magyar polgárosodásért* sorozat 1988-tól 2000-ig mások mellett Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Görgei Artúr, Kossuth Lajos és a márciusi ifjak hagyatékát adta közre. Közeledve Sárospatak felé, meg kell említenünk azt a funkciójában hasonló kiadványt, amelyben Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony életútját és fennmaradt tárgyi emlékeit összegezték teljességre törekvően, közel húsz hazai és külföldi gyűjtemény közreműködésével (Péter Katalin – Tamás Edit – Váradi László: *Lorántffy Zsuzsanna*. Sárospatak: MNM Rákóczi Múzeuma, 2015).

Látható tehát, hogy a most ismertetett kiadvány sem szemléletében, sem céljában nem előzmény nélküli. Mégis kuriózum, mert a Sárospataki Református Kollégium „mesélő tárgyai”, illetve a hozzájuk fűzött szövegek minden tekintetben túlmutatnak az SRK Tudományos Gyűjteményeinek keretein. A gyűjtemények

680 ezer könyvtári egységet, 30 ezer múzeumi tételt, 505 fm levéltári iratanyagot és 240 ezer adattári dokumentumot őriznek. Ebből az állományból választottak ki a szerzők ötven tételt – épületek és intézmény(egység)ek, könyvek és műtárgyak, személyek és szervezetek –, ám ezek csak „hívószavak”, mert a kapcsolódó szöveg jóval túlterjeszkedik a konkrét tételeken. Ennek eredményeként komplex néprajzi, művelődés-, iskola-, irodalom-, művészet-, politika- és helytörténeti áttekintést kapunk a közel félezer éves iskola és a befogadó város történelméről.

Recenzióink terjedelmére tekintettel csupán tallózzunk a legérdekesebb tételek között. Itt vannak mindenekelőtt az épületek. A mai Kollégium, a legrégebbi épületek rajzai és a fennmaradt legrégebbi traktus maga, s a Kolosseum (nem aréna, diákszállás!), a Nagykönyvtár díszterme, az Angol Internátus; s a hozzájuk kapcsolódó történetek az intézmény múltjáról, fejlődéséről, az épületek esztétikai és funkcionális elemeiről. Aztán a könyvek, mint Luther Márton *Enarrationes seu Postillae* című munkája saját maga és tanártársa, Melancthon autográf (!) bejegyzéseivel; I. Rákóczi György (Vizsolyi) *Bibliája* a fejedelem lapszéli jegyzeteivel; Balassi Bálint *Beteg lelkeknek való füves kertecskéje* első, 1572-es krakói kiadásának egyetlen fennmaradt példánya, Báthory István későbbi országbíró bejegyzéseivel; az iskola 1621. évi törvénykönyve; Comenius *Lucidarium*ának próbanyomata, amely a későbbi *Orbis Pictus* első változata; Pósházi Jánostól az 1667-es *Philosophia Naturalis* mint a legrégebbi Magyarországon kiadott fizikai tárgyú mű. De őriznek kódexeket is: a legrégebbi egy nyolcadik századi töredék. S ezekhez kapcsolódik a második világháború után a Szovjetunióba hurcolt, majd 2006-ban többségükben visszkapott könyvek kálváriája. Az emléktárgyak közül említsük meg a Rákóczi család 1618-as napóráját, a Lorántffy Zsuzsanna hízműhelyében készült úrasztali terítőket, a habán kerámiákat, Simándi István fizikai szertárának 1709-től használt szemléltető eszközeit; a múzeum kuriózumgyűjteményét, régészeti leletanyagát, első világháborús emléktárgyait, külföldi néprajzi gyűjteményét, úrasztali edényeit, valamint az 1945 utáni államosítások miatt ide mentett kegytárgyakat és levéltári iratanyagot. Ami az intézményeket és szakmai közösségeket illeti, felbukkan a sárospataki malomkőbányászati cég, a kollégiumi diáktűzoltóság, az iskolakórház, az emigránsok gyermekeinek, unokáinak 1972-től szervezett Nyári Anyanyelvi Kollégium. Végül pedig az iskolához kötődő híressé vált személyek, főleg egykori tanárok és diákok, mint Csokonai, Vay Miklós, Fáy András, Kazinczy Ferenc, Kövy Sándor, Izsó Miklós, Kossuth Lajos, Kazinczy Lajos, Tompa Mihály, Erdélyi János, a kevésbé közismertek közül Duka Tivadar földrajzi utazó, Komáromi János író, Rác István fotóművész, Szathmáry Lajos műgyűjtő séf. Ne feledjük: a felsorolás valamennyi egységéhez szövegmagyarázatok társulnak, olyan átfogó igénnyel, hogy az adott tétel lényegében kapaszkodóként szolgál a témakörben való eligazodáshoz.

A tárgyak és fényképek az idők tanúi, kiválóan alkalmasak a tudományos ismeretterjesztésre. A most ismertetett kötet tartalma, minőségi képanyaga és

elsőrangú tipográfiai kivitelezése mind a szerzők, mind a forrásokat közreadó Sárospataki Református Kollégium, illetve az emlékeket szakszerűen őrző és feldolgozó Tudományos Gyűjtemények, valamint a kötetet gondozó Hernád Kiadó magas szakmai színvonalát és stílusérzékét dicséri.

(Áron Kovács – Éva Kusnyír: Curators' Choice. Reformed College of Sárospatak. Translation from the Hungarian by Vera Bakonyi-Tánczos and Dávid Pándy-Szekeles. London: Scala Arts & Heritage Publishers Ltd., 2020, 80 p.; Kovács Áron – P. Kusnyír Éva: Mesélő tárgyak a Sárospataki Református Kollégiumban. Sárospatak: Hernád Kiadó, 2022, 108 o.)

Bolvári-Takács Gábor

PhD, egyetemi tanár, Tokaj-Hegyalja Egyetem, Sárospatak